

Kungörelse,

angående dels öppnande, dels indragning af poststationer.

Den 1 januari 1900, då *Vestergötland—Göteborgs* jernväg (hufvudlinien *Skara—Vara—Tumleberg—Göteborg* och bibanan *Tumleberg—Häkan-torp*) för allmän trafik upplätes, öppnas poststation vid följande derå be-lägna trafikstationer och hållplatser, nämligen

å *hufvudlinien*: i *Källtorp, Qvånum, Stora Hof, Tråfvad, Tumleberg* och *Nossebro* inom Skaraborgs län samt i *Gendalen, Stora Mellby, Gräfs-näs, Anten, Mjörnsjö, Sjövik, Björboholm, Gråbo, Stannum, Olofstorp* och *Gunnilsä* inom Elfsborgs län, äfvensom

å *bibanan*: i *Arentorp* och *Helås* inom Skaraborgs län.

Med innevarande års utgång indragas deremot de nuvarande post-stationer *Gerum, Qvånum, Långjum, Fyrunga, Höckgården, Gendalen* och *Halfås* inom Skaraborgs län samt *Foglaryd* inom Elfsborgs län. Stockholm, af Kongl. Generalpoststyrelsen, den 23 december 1899.

F. H. SCHLYTERN.

Skara—Vara—Tumleberg—Göteborg.

(Från den 1 januari 1900.)

455		Stenstorp		1140	
Pkxp. 107	Pkxp. 108	Km.			
Tåg 1.	Tåg 3.				
C 6 ¹⁵	10 ⁵⁵	—	Skara 117, 119	4 ³⁵	8 ⁵⁰
6 ³⁶	11 ³³	9	Källtorp	4 ⁴	8 ³⁰
6 ⁴⁹	11 ⁵⁶	14	Öttum (ej f.)	3 ⁴²	8 ¹⁷
6 ⁵⁷	12 ¹²	17	Qvånum	3 ²⁹	8 ¹⁰
7 ¹¹	12 ³³	23	Stora Hof	3 ⁶	7 ⁵⁵
7 ¹⁷	12 ⁴⁵	26	Tråfvad	2 ⁵⁵	7 ⁴⁹
7 ³⁴	1 ⁹	34	Vara 108	2 ²⁷	7 ³¹
7 ³⁹	1 ¹⁹	—	Vara	2 ¹⁷	7 ²⁶
7 ⁵⁹	1 ⁴⁸	43	Tumleberg 109	1 ⁴⁹	7 ⁶
8 ⁹	1 ⁵⁹	—	Tumleberg	1 ³⁷	6 ⁵⁶
—	—	48	Essunga (ej f.)	1 ²⁴	—
8 ²⁷	2 ³³	51	Nossebro	1 ⁹	6 ³⁹
8 ⁴⁰	2 ⁵⁵	56	Gendalen	12 ⁴⁶	6 ²⁶
8 ⁵²	3 ¹¹	61	Stora Mellby	12 ²⁸	6 ¹⁵
9 ³	3 ³²	64	Sollebrunn (ej f.)	12 ¹²	6 ²
9 ¹⁴	3 ⁵⁰	69	Gräfsnäs	11 ⁴⁹	5 ⁵³
9 ⁴⁶	4 ³⁹	80	Anten	11 ³	5 ²¹
9 ⁵⁷	5 ¹⁰	84	Mjörnsjö	10 ⁴⁷	5 ⁹
10 ²⁵	5 ³⁶	91	Sjövik	10 ²⁴	4 ⁵¹
10 ⁴¹	5 ⁵⁸	96	Björboholm	10 ²	4 ²⁵
10 ⁵⁷	6 ²¹	102	Gråbo	9 ⁴¹	4 ¹⁰
—	6 ²⁴	106	Stannum (ej f.)	9 ²⁴	—
11 ²⁵	6 ⁵⁵	110	Olofstorp	9 ⁶	3 ⁴³
11 ⁴⁵	7 ¹⁶	116	Gunnilsä	8 ⁴³	3 ²⁴
12 ³⁵	8 ¹⁰	129	Göteborg (V.) 4, 101, 103, 111	7 ⁵⁰	2 ³⁵
				Tåg 4.	Tåg 2.
				Pkxp. 107	Pkxp. 108

LANDSBYGDSPOST I SKARA KOMMUN

EN BLICK TILLBAKA

Med uppdatering till 1996

Posthistorisk skriftserie 132

INNEHÅLL

Ort mm	sid	Ort mm	sid
Förord	3	Synnerby	10
Axvall	4	Skallmeja	13
Kronobrevbäringen upphör	4	Vinköl	17
Bjerklunda	5	Varnhem	18
Eggby och Istrum	6	Tubbetorp	19
Gerum och Kålltorp	10		

FÖRORD

Med sina 17 församlingar utöver kommuncentrum utgör Skara ett intressant undantag från den normala fördelningen av poststationer. Ett tiotal sådana är hela facit, medan det normala är genomsnittligt mer än en poststation per församling, åtminstone för södra delen av landet.

Återblicken på postens utveckling inom Skara nuvarande kommungränser bjuder knappast på någon dramatik. De förhållandevis små avstånden och befintligheten av flera postlinjer som kunde utnyttjas för brevväxling utan korrespondenternas besök på postanstalt har säkert bidragit till att hembygdssamlade filatelister i allmänhet behöver så få albumblad för området.

Postkontoret i Skara är av gammalt datum. Det finns upptaget i förslaget till 1641 års brevtaxa och en Peder Svensson nämns som postmästare redan 1640. Hans närmaste tre efterföljare var dessutom borgmästare och flera gånger har chefsstolen "gått i arv" från far till son, ja en gång så sent som 1878, då Waldemar Hollberg efterträdde fadern Sven August. Båda dessa var verksamma under det dynamiska skede då postverket genomgick en snabb utveckling. Man möter deras namn i det följande, när det gäller postnätets utbyggnad.

I citerade texter har stavningen moderniserats och texten någon gång lättats upp för att bli förståelig. Framställningen bygger i sin helhet på dokument som förvaras vid Postens huvudkontors arkiv i Stockholm; några källanvisningar i övrigt kan därför inte göras. Poststationerna presenteras i stort sett i den tidsordning de inrättats och för 1875 års poststationer i bokstavsordning.

Detta är en ny upplaga av häfte nr 132 i min posthistoriska skriftserie. Efterfrågan har gjort att den första upplagan på 30 numrerade exemplar inte räckte till, varför ytterligare 20 ex kopieras nu. Växjö i januari 1991.

Erik Lindgren.

AXVALL

Efter 1860 års regeringsmedgivande för poststyrelsen att inrätta poststationer på landsbygden växte sådana upp i måttlig takt, ett 50-tal under 1861. En rätt stor ökning av antalet poststationer föranleddes av överenskommelsen 1863 mellan postverket och styrelsen för statens järnvägsbyggnader om att låta järnvägsbefälet ansvara för postgöröml på sådana stationer där det gick att förena arbetsuppgifterna.

Överenskommelser i samma syfte träffades efter hand med privata järnvägsföretag och det blev vanligt att varje ny järnvägsstation med någon betydelse också fick en poststation. Så blev fallet även i Axvall den 21 november 1874, två dagar efter att järnvägen mellan Stenstorp och Skara hade öppnats för allmän trafik. Stinsen G E Hanerström fick ansvaret för posten, efterträdd i april 1876 av Johan Albert Lindberg. Därefter vilade ansvaret på följande järnvägsmän: Pontus Lundgren (1892-1913), Knut Holmgren (1913-1938), Karl Axel Hasselberg (1938-1947) och Rudolf Carlsson (1947-1959).

Det blev en så gynnsam utveckling för posten i Axvall att det till sist inte gick att ha post och järnväg förenade. De skildes åt den 1 juli 1959 samtidigt som poststationen statushöjdes till en sk postexpediton med flyttning från järnvägen. Föreståndare blev nu Karin Uddemar. Omorganisationernas vindar har blåst sedan dess och numera finns det enligt ny terminologi ett postkontor i Axvall. Brevbäring utgår från Skara. Serviceformen för postkontoret i Axvall ändrades den 29 juni 1994 till entreprenad enligt avtal med ICA-Hästen

KRONOBREVBÄRINGEN UPPHÖR

1873 år riksdagsbeslut om att ansvaret för den ordinarie kronobrevbäringen skulle vila på postverket började tillämpas inom Västergötland med 1875 års ingång. Man kan spåra detta bland annat genom att många nya postlinjer och poststationer inrättades, i Skaraborgs län omkring 75 nya

poststationer "över en natt". Fyra av dem föll inom Skara nuvarande kommungränser, Bjärklunda, Synnerby, Gerum och Eggby. Riksdagsbeslutet talade om "en poststation i var socken, där så behövdes".

Fyra poststationer på 17 socknar kan synas i underkant mot den bakgrunden, men å andra sidan var avståndet mellan församlingarna relativt små. Tio dagar tidigare hade dessutom en poststation öppnats inom Norra Vings församling, nämligen Axvall. De fyra poststationer som öppnades inom Skara nuvarande kommungränser när kronobrevbäringen övertogs av postverket redovisas i det följande i bokstavsordning.

BJERKLUNDA

Skolläraren C Hjertén i Härlunda utsågs till föreståndare för den poststation som med namnet Bjärklunda öppnades den 1 januari 1875. Han fick 200 kr i årsarvode. Postlinjen mellan Skara och Sörby via Bjurum passerade Hjerténs poststation och förde troligen nästan all post till och från Bjärklunda. Dessutom fanns det en gångpostlinje mellan Axvall och Bjärklunda, där August Johansson i Högetomt bar posten två gånger i veckan med 95 öre milen i ersättning.

Dennes väska var troligen lätt att bära, något som man kan gissa sig till när man läser vad postmästare Sven Hollberg i Skara skrev om Augusts linje till poststyrelsen den 19 januari 1876, drygt ett år efter att den öppnats:

"Slutligen får jag vördsamt föreslå att gångposten mellan Axvall och Bjärklunda indrages, emedan den är alldeles behövlig. Troligen har knappast något brev med den posten blivit befordrat alltsedan den blev inrättad".

Poststationsföreståndare Hjertén hade under år 1875 sålt vanliga frimärken för 172 kr och tjänstefrimärken för 15 kr. En del av frimärkena gick åt för frankering av rekommenderade brev, 61 till antalet för hela året.

Detta tämligen dåliga resultat ställdes i relation till föreståndarens lön när han i ett brev den 1 oktober 1877 begärde löneförhöjning. Postmästare Hollberg avstyrkte framställningen och kronofogden i Skara fögderi fick länsstyrelsens uppdrag att söka efter någon som var villig att bli poststationsföreståndare. Två män på förslag, patron Rickard Nermet i Skrelunda och Robert Ekeroth på Halleberg, vägrade emellertid att ställa upp. På grund av

Hjerténs uppsägning måste postverket gå med på hans krav om högre ersättning till dess poststationen kunde dras in. Han fick alltså den belöpande delen av 300 kronor under poststationens sista period, d v s den avtalsenliga uppsägningstiden tre månader. Poststationen blev därefter indragen den 31 mars 1878 utan att ersättas med lantbrevbäring. Diskussion om att införa sådan hade ägt rum på landskansliet i Mariestad den 18 juni 1877, men man hade ännu inte de slutliga planerna klara.

Men det var länsstyrelsen som tog den slutgiltiga ställningen till poststationens indragning. Ur dess uttalande hämtas följande text:

"Korrespondensen inom Härlunda socken är ganska obetydlig. En stor del av socknens befolkning besöker tvenne gånger i varje vecka den 0,5 mil från sockengränsen belägna Skara stad och kan där utan olägenhet lämna och hämta brev".

Men man tänkte inte i första hand på allmänhetens bekvämlighet på den tiden utan mera på möjligheten att befordra den statliga posten. Det var ju i första hand den det gällde när postverket tog på sig ansvaret för kronobrevbäringen med början i Västergötland 1875. Länsstyrelsens brev avslutades med följande mening:

"Då kronofjärdingsmannen i Härlunda socken ej har längre väg till Skara än till Bjerklunda poststation samt då tjänstemän kostnadsfritt får begagna lösväska, får Länsstyrelsen yttra sin åsikt vara den, att berörde poststation kan utan olägenhet indragas".

Därmed blev Bjerklunda en av de första poststationer som drogs in i Skaraborgs län. Om Hjertén inte hade begärt löneförhöjning är det troligt att poststationen hade fått vara orörd till dess man avslutat undersökningen om hur lantbrevbäringen skulle organiseras, även om någon lantbrevbäring i det läget inte skulle ha inrättats till Härlunda eller Bjärka socknar.

EGGBY och ISTRUM

Länsmannen Adolf Mogren blev utsedd till föreståndare för poststationen i Eggby med årligt arvode på 200 kr från öppningsdagen den 1 januari 1875.

För kapten Alb. Hall på Lilla Bjurum medförde tillkomsten av poststationen i Eggby vissa komplikationer. Han ville

inte ha sin postutväxling med Eggby utan i en väska med postkontoret i Skara som dittills. Det fanns en regel om att man inte fick hålla lösväska med en postanstalt om väskan befordrades på en postlinje som på vägen dit passerade en annan postanstalt. Efter särskild framställning medgav poststyrelsen den 4 januari 1875 att kapten Hall "ehuru poststationen Eggby mellanligger får bibehålla sin post på Skara, och att hans lösväska får av postföraren transporteras fram och åter". Här var det fråga om befordran på huvudlinjen mellan Mariestad och Skara, där hemmansägarna J G Svensson i Rörsås, Lars Larsson i Mell-dala samt Petter och A N Johansson i Skärf turades om att svara för posttransporten enligt ett äldre kontrakt.

Den 24 september 1875 skrev Adolf Mogren till poststyrelsen att han var förhindrad att förestå poststationen efter följande årsskifte. Vid följande undersökning om någon poststation över huvud taget behövdes i Eggby uppgav Adolf Mogren som länsman att det för hans

"enskilda post något hinder att indraga Eggby poststation ej finnes, emedan jag väl skulle kunna använda lösväska på t ex Skara, men då jag nu tänker på, vad jag icke tog i betraktande då jag i ämnet hade fördelen muntligen yttra mig, är att det uppstår obehag för fortkomsten av kronobreven om stationen indrages. Eggby station utlämnar brev till alla vederbörande inom Eggby, Istrums och Öglunda socknar, som äga rätt till fribrev. Indrages stationen, skulle dessa fjärdings-, nämnde- och kommunalmän, samt prästen icke hava post på närmare håll än i Axvall, dit en del hava till och med en mil. Författningen säger att om poststation ej finnes i socknen hava de, som äga rätt till tjänstebrevsförsändelser, skyldighet att å station i närmaste socken avhämta och avlämna sina brev; men skulle Axvall bliva närmaste stationen, komma dessa att få gå genom tvenne socknar för att ernå poststationen".

Jag har valt detta långa citat som ett exempel på att man i första hand tog hänsyn till civilstatens post när man bedömde om en poststation skulle finnas kvar eller inte i skedet närmast efter 1874-1875 års omorganisation. Nu fick Eggby socken alltså behålla sin poststation, men den nye föreståndarens bostad blev avgörande för stationens läge. Sandtorp, där länsman Mogren bodde, låg nästan mitt mellan Eggby och Öglunda kyrkor med omkring en kvarts mil till vardera kyrkan.

Ett förslag kom under ärendets behandling upp om att låta flytta poststationen till närheten av Öglunda kyrka, men det förkastades. I stället antogs lantbrukaren C U Wetter-

man i Erasmusgården till poststationsföreståndare från 1876 års ingång.

En av poststyrelsen i september 1875 påbjuden undersökning om olönsamma poststationer visade, att frimärken hade sålts i Eggby under första verksamhetsåret för 237 kr. Det var nog för att täcka poststationsföreståndarens arvode och någon extra transportkostnad ansågs inte föreligga eftersom en linje ändå passerade poststationen. Eggby poststation hade för övrigt störst uppbörd av alla fem inom Mariestads dåvarande postområde som undersöktes i detta sammanhang, Ek, Timmersdala, Frösevd, Torsö och Eggby. Sämst låg Torsö till med bara 86 kr i uppbörd. Postmästaren i Mariestad föreslog att poststationen i Eggby skulle få vara kvar men att den föga utnyttjade postlinjen mellan Lundsbrunn och Eggby skulle dras in.

Så blev det också men efter kort tid var poststationen i Eggby åter i farozonen. Föreståndare Wetterman skrev nämligen den 25 mars 1878 att han ville bli entledigad om hans arvode inte kunde höjas till 400 kr om året. Länsman Mogren var nu villig att återta sin forna befattning och poststationen flyttades den 1 juli 1878 åter till hans boställe i Sandtorp nära intill postvägen. Länsstyrelsen och poststyrelsen bedömde båda att poststationen alltjämt var nödvändig.

Det gjorde de även fyra år senare, när postmästare Nils Jacobson i Stenstorp skrev till poststyrelsen och föreslog att poststationen i Eggby skulle dras in med motiveringen att det genomsnittligt per månad bara kom tio rekommenderade försändelser dit. Till Timmersdala hade han funnit att motsvarande siffra var 8 och till Ek bara 3. Han önskade att lantbrevbäring skulle ersätta poststationerna men poststyrelsen antecknade den 24 april 1882 på hans brev att det inte ansågs föranleda vidare åtgärd.

Däremot flyttades poststationen den 1 januari 1887, då handlanden Johan Larsson antogs till föreståndare. Nästa byte blev den 1 juli 1900, då hemmansägaren och handlanden Anders Gustaf Karlman tog över. I detta sammanhang höjdes årsarvodet från 200 till 300 kr.

Postmästare Per Fredrik Björkman i Skara redovisade den 18 januari 1909 i ett brev till postinspektören i Göteborg ett förslag till omorganisation i anslutning till att järnvägen Skara-Timmersdala skulle öppnas för allmän tra-

fik. En förenad post- och järnvägsstation skulle öppnas i Istrum, varför Björkman tyckte att "den 4 till 5 kilometer därifrån belägna poststationen i Eggby icke vore av behovet påkallad på grund av den jämförelsevis obetydliga rörelsen i trakten".

Postinspektör Otto Schütz i Göteborg ansåg emellertid att poststationen i Eggby skulle bibehållas trots närheten till den nya järnvägsstationen. Poststyrelsens beslut den 13 augusti 1909 gick emellertid emot postinspektören och poststationen drogs in den 23 oktober 1909.

Postnamnet Eggby skulle återuppstå efter ett kvarts sekel. Detta hängde samman med att järnvägstrafiken på linjen Skara - Timmersdala lades ned med utgången av augusti 1932. I samband därmed inrättades postföreläring med buss från Skara över Eggby och Lerdala till Timmersdala, varvid poststationen i Istrum med bibehållet namn flyttades till Eggby. Postkunderna i trakten önskade namnändring efter någon tid och postdirektören i Göteborg motiverade sin framställning den 15 februari 1934 på följande sätt:

"Såsom skäl för framställningen hava vederbörande postmästare och poststationsföreståndare framhållit, förutom att poststationen numera är förlagd till Eggby och tidigare burit detta namn, dels att närmare hälften av de för Istrum avsedda brevårsändelserna äro försedda med adressbeteckningen Eggby, dels ock att namnförväxling ofta äger rum mellan poststationerna i Istrum i Skaraborgs län och Isum i Gotlands län".

Namnändringen genomfördes den 1 april 1934. När järnvägstrafiken upphörde 1932, blev Viktor Pettersson, som varit chef vid järnvägsstationen i Istrum sedan den 1 maj 1917, antagen som chef för den till Eggby flyttade stationen. Han följdes i Eggby den 1 oktober 1950 av Folke G M Viktorsson. Redan efter fem år blev det byte på nytt, då Karin Maria Svensson tog över. Allan Lundberg fick avsluta raden av poststationsföreståndare i Eggby tio år efter att han tagit över poststationen den 1 juni 1961. Poststationen drogs nämligen in med maj månads utgång 1971. Under tiden fram till och med januari 1976 fanns komplettering till den ersättande lantbrevbäringen genom ett postombud i Eggby, vars datumstämpel hade gravyren AXVALL POB 1. Beslutet om poststationens nedläggning överklagades utan att detta föranledde någon ändring. När Skaraborgs läns tidning gjorde ett reportage ett år efter omorganisationen kunde artikeln inledas med följande citat:

- Bättre än vi trodde har det blivit, men vi har en så redig lantbrevbärare.

GERUM och KÅLLTORP

Utmed postföringslinjen Håkantorps-Skara inrättades en poststation i Gerum den 1 januari 1875 med förre överstelöjtnanten Jan Carl Kuylenstjerna som föreståndare. Hans årsersättning på 200 kr blev oförändrad när befattningen efter hans död övertogs i november 1880 av löjtnanten Nils Erik Wilhelm Kuylenstjerna.

Poststationsföreståndarens bostad och därmed också poststationen låg i Kålltorp helt nära den plats där stationen uppfördes, när Västergötland-Göteborgs järnväg byggdes. Kuylenstjerna blev uppsagd och poststationen fick med förändrat namn förenas med järnvägsstationen Kålltorp.

Där fick stinsen Nils Frans Lundström ansvaret för posten, följd 1913 av Fritz Blomqvist, som varit föreståndare för poststationen i Helås. Därefter ansvarade följande järnvägsanställda för posten i Kålltorp: Gustav Evald Svensson (1931-1932), E J A Gunnardo (1932-1947), Sven Artur Classon (1947-1949), Gunnar Evald Westerlund (1949-1964) och Nils Göran Andréasson (1964-1967). Poststationen drogs in den 1 november 1967.

Poststationen i Kålltorp var under perioder utväxlingsplats för tre postombud, Skallmeja 1934-1951 med stämpelgravviren KÅLLTORP POB 1, Villaberg 1937-1951 med stämpelgravviren KÅLLTORP POB 2 och Ardala 1937-1952 med stämpelgravviren KÅLLTORP POB 3.

SYNNERBY

Till föreståndare för poststationen i Synnerby, öppnad vid 1875 års ingång, antogs skolläraren Anders Johan Lundell. Posten kom till Synnerby med den kärrpostlinje som inrättades mellan Skara och Lidköping förbi Synnerby och Resville. På den sistnämnda platsen inrättades också en poststation till nytta i första hand för kronobetjäningen. Anders Andersson på Lidaholm fick kontraktet om skjutsen mellan Skara och Lidköping. Hans ersättning var kr 1:25 per mil.

Man skulle kunna tro att det var frid och fröjd när församlingsborna nu fick en egen poststation. Men det blev

grus i maskineriet från början. En handfull korrespondenter skrev redan när omorganisationen blev känd, att de ville ha kvar sin post på Skara postkontor. Däribland befann sig pensionerade överstelöjtnanten Jan Carl Kuylenstjerna i Kålltorp, som för övrigt samtidigt blev utnämnd till föreståndare för poststationen i Gerum, löjtnanten N von Hofsten på Kilagården och kyrkoherden C Beckman i Synnerby.

Fyra andra sökande fick bifall med motiveringen att de redan höll sig med lösväskor på postkontoret i Skara. De tre nämnda fick däremot avslag. Kyrkoherede Beckman fick alltså finna sig i att gå till skolläraren för att hämta sin post. Han hade tidigare fått sin post genom den lösväska som socknen höll med postkontoret i Skara. Att Jan Carl Kuylenstjerna ville ha kvar postadressen Skara för sin personliga del trots att han fick ta emot post till sin egen poststation Gerum torde ha berott på att han ville utnyttja möjligheten att genom bud med lösväskan få post oftare än två dagar i veckan, tisdagar och fredagar då postföraren mellan Håkantorps och Skara passerade hans gård i Kålltorp.

I ett cirkulär den 27 september 1875 infortrade poststyrelsen uppgifter om lönsamheten för de många nyinrättade poststationerna. Detta hälsades med tillfredsställelse av de flesta postmästare som vid tillkomsten av poststationer hade fått minskade inkomster genom att de t ex mist arvdena för lösväskor. Sådana slopades av personer som kunde få sin post via nyinrättade poststationer. Även de till synes låga avgifterna för expedition av lösväskor betydde en hel del för postförvaltarnas inkomster, något som kan exemplifieras från olika håll. Så skrev t ex postmästare Janne Lagerström i Växjö till poststyrelsen följande i remissärendet om en föreslagen poststation:

"Ehuru mina inkomster därigenom minskas med mera än 100 kronor per år, är jag skyldig tillstyrka såväl poststationens som postsparbankskontors inrättande vid Söraby kyrka, vilken poststation torde bära benämns Rottne".

I detta sammanhang kan nämnas att enligt 1864 års förvaltningsberättelse för postverket fanns det i hela landet 4057 lösväskor och av dem mellan 50 och 60 vid vardera av postkontoren Kristianstad, Växjö, Kalmar, Sundsvall, Skara och Arvika. Så många lösväskor gav en god extraslant till postförvaltarna.

Den öppenhet som postmästare Lageström visade i sitt nyss citerade uttalande var inte alltför vanlig. Med mänsklig egoism som pådrivande kraft föreslog postmästare runt om i landet efter septembercirkuläret 1875 indragning av de dåligt lönsamma poststationerna nära nog till överdrift. Om poststationen i Synnerby skrev sålunda postmästare Sven Hollberg i Skara följande till poststyrelsen den 19 januari 1876:

"Poststationen kan indragas, emedan avståndet härifrån endast är en mil, och kan postväska, som förr skett, hållas med Skara postkontor då posten ändock skall passera därförbi till och från Lidköping över Resville poststation; i socknen finnes kyrkoherde och några fjärdingsmän, vilka kunna bekomma sin post med den förstnämndes postväska mot någon ersättning därför".

Postmästaren påvisade också att uppbörden i Synnerby för hela år 1875 bara hade varit 229 kronor och antalet avgångna värdeförsändelser 62 stycken. Skollärare Lundells årsarvode var 200 kronor. Men det gick ju ihop sig efter den tidens sätt att kalkylera; från belöpande del av postföringskostnaderna bortsåg man. Poststyrelsen fäste intet avseende vid postmästare Hollbergs förslag att dra in poststationen i Synnerby. Han hade för övrigt i samma brev den 19 januari 1876 även föreslagit poststationerna i Härjevad, Jungskola, Trässberg och Öttum till indragning.

I samband med översynen av postanordningarna när lantbrevbäring planerades låg det nära till hands att följa de förslag om indragning som inte vunnit gehör 1876. Vid ett sammanträde i Mariestad den 18 juni 1877 mellan företrädare för länsstyrelsen och postverket diskuterades de nyss nämnda poststationerna tillsammans med 21 andra poststationer inom länet, som var mer eller mindre på fallrepet. Härjevads- och Trässbergs-bornas fick se sina poststationer indragna den 31 januari 1879 som en följd därav, men poststationen i Synnerby fick vara kvar och Anders Johan Lundell satt tryggt som skollärare och lokal postchef. När han avled den 30 september 1896 i 65 års ålder, blev skolläraren Frans Gustaf Ahlstrand hans efterträdare.

Handlanden Frans Josef Pettersson i Vallen tog över i oktober 1922 efter skollärarynans nära halvsekelånga epok och med 1949 års ingång blev det dags för Per Olof Josefsson att ta vid.

Sett med den tidens ögon hade poststationen utvecklats gynnsamt, kanske förstärkt av det faktum att ortens manu-

ella växelstation fick skötas av poststationsföreståndarna. Sedan motortrafiken kunde utvecklas i allt större utsträckning efter andra världskriget befanns det lämpligt att låta postkunderna betjänas med lantbrevbäring. Ändringen trädde i kraft i Synnerby den 1 oktober 1951 och sagan var all för poststationen.

Lantbrevbäring

I maj 1942 började lantbrevbäraren Karl Enok Andersson cykla med post mellan Synnerby och Myran. Hans linje var vid starten 11 km lång och tre gånger i veckan betjänade han hushållen med vanlig post och värdeförsändelser i begränsad omfattning. När linjen reglerades 1948 var den 13,8 km lång och turtätheten hade ökat till sex i veckan.

En gående lantbrevbärare hade svarat för postdistribution mellan Synnerby och Rasegården i Skallmeja sedan seklets första månad i anslutning till en omorganisation då Västergötland-Göteborgs järnväg togs i bruk för trafik. Från 1918 var skomakaren L J Johnson kontraktsanställd på denna linje. Den övertogs i juli 1922 av hemmansägaresonen W F Berntson men drogs in fyra år senare. I stället fick Skallmeja socken från juli 1926 sin post med en åkande lantbrevbärare med vardagliga turer på den 25 km långa linjen Kålltorp-Synnerby-Kålltorp. År 1928 lyckades Skallmeja-bornas i sina ansträngningar att få bättre postförhållanden genom att ett postombud inrättades. Det var ett pilotfall, redovisat i följande avsnitt.

SKALLMEJA

Skallmeja var en av de församlingar som blev utan egen poststation när ansvaret för kronobrevbäringen övertogs av postverket i Skaraborgs län. Känslan av styvmoderlig behandling medverkade till framställningar från de flesta av länets missgynnade socknar. I breven åberopades ofta riksdagsbeslutet om att en poststation skulle inrättas i var socken, men i sina påpekanden glömde man att citera brasklappen "där så behövdes".

Vid den ordinarie kommunalstämman med Skallmeja socken den 17 december 1894 beslöt man att hos poststyrelsen ansöka om att få en egen poststation. Postmästarna i Skara

och Lidköping samt poststationsföreståndarna i Synnerby och Saleby fick yttra sig under remissbehandlingen. Av särskilt intresse är därvid det mer än två foliosidor långa brevet från poststationsföreståndare A J Lundell i Synnerby. Han inleder det med följande text:

"Då utlåtande blivit infordrat rörande en av Skallmeja kommun genom dess kommunalordförande gjord ansökan att få poststation inrättad i Skallmeja får meddelas, att det både torde kunna anses betecknande samt väcka en billig förvåning, att vederbörande funnit tillständigt alltigenom späcka sin ansökan med sanningslösa och vilseförande uppgifter. Det vill härav synas som om man antagit att ju längre och fullständigare man avviker från sanningens enkla väg desto säkrare uppnår man det åsyftade målet".

Kronofogden i Sjtöna ansåg, ehuru med mindre känsligt ordsvall, att "något kännbarare behov av en poststations inrättande i Skallmeja ännu ej torde förefinnas". Postmästare Oskar Montell i Lidköping framkastade en förmodan att en poststation i Skallmeja skulle bli till gagn för en del av Hasslösa socken. Detta betvivlade postmästare Johan Erik Eriksson i Skara, eftersom Hasslösa socken hämtade sin post vid Vinninga, "vilken poststation trafikeras flera gånger om dagen av järnvägståg, och där Hasslösa kommun har sin naturliga utfartsväg".

Postinspektör Otto Schütz i Göteborg hemställde i sitt remissvar att framställningen inte skulle föranleda till någon åtgärd. Det blev också poststyrelsens beslut vid föredragning den 20 maj 1895.

Detta nöjde man sig inte med. Vid den ordinarie kommunalstämman den 27 december 1899 behandlades postfrågan på nytt. Man ville nu ha en poststation hos handlanden C A Mörk i Rasegården. Huvudskälet var att postföringslinjen genom Skallmeja socken, med vilken man kunnat sända och få löspost, skulle dras in vid det stundande sekelskiftet, då Västergötland-Göteborgs järnväg skulle tas i bruk för trafik. Poststationsföreståndare Gustaf Ahlstrand i Synnerby föreslog att lantbrevbäring skulle inrättas mellan Synnerby poststation och Rasegården. Efter tillstyrkan av postinspektör Otto Schütz beslöt poststyrelsen detta. Arbetskarlen Gustaf Sjöholm från Elfvingsgården i Skallmeja församling antogs till lantbrevbärare med ersättning av 48 öre per tur fram och åter.

Flera framställningar om en poststation i Skallmeja gjordes senare förgäves. En liten framgång kunde man notera

till sist. Genom omorganisation utgick lantbrevbäringen med början i juli 1926 från Källtorp via Synnerby till Skallmeja med ett sk postutväxlingsställe i Broholm. Efter ännu en framställning om en poststation i Skallmeja skrev postdirektören i Göteborg bl a följande i sitt brev till poststyrelsen den 11 januari 1928:

"Postdirektionen håller fortfarande före, att en poststation i Skallmeja icke är av verkligt behov. Däremot är det otvivelaktigt, att en av postverket bekostad stationär lantbrevbäring på platsen skulle vara till fördel och medföra större säkerhet i fråga om postens behandling än för närvarande, då posten omhändertages av en person, som icke iklätt sig några som helst förpliktelser varken mot allmänheten eller postverket".

I fortsättningen redovisade postdirektören en kontakt med en handlande i Broholm, som hade förklarat sig villig att ha hand om stationär lantbrevbäring mot 240 kr i årsersättning. Det var den man som förmedlade post mellan sockenbor och den passerande lantbrevbäraren. Postdirektören ansåg att begärda 240 kr var för mycket och utbad sig poststyrelsens beslut om att få inrätta stationär lantbrevbäring i Skallmeja mot ersättning av 120 kr per år.

Bemyndigandet gavs i poststyrelsens beslut den 9 februari 1928 och innebar också att postdirektionen skulle sända en avskrift till poststyrelsen av det blivande avtalet och av de särskilda föreskrifter som skulle "utfärdas rörande ifrågavarande postanordning".

Postdirektionen råkade därmed i en ovanlig situation och skrev den 28 februari till poststyrelsen med begäran att poststyrelsen skulle utfärda erforderliga avtalsblanketter och föreskrifter. Detta berodde på att någon stationär lantbrevbäring dittills inte hade inrättats inom västra postdistriktet. Visserligen hade poststyrelsen i december 1927 medgett att sådan lantbrevbäring fick anordnas på Köpstadsö i Göteborgs södra skärgård, men den hade inte kommit till stånd. Den vidtalade personen hade nämligen senare förklarat sig icke vilja åta sig arbetet som stationär lantbrevbärare.

Eftersom stationära lantbrevbäringar nu var planerade på olika håll i landet, ansåg postdirektionen i Göteborg det vara mindre lämpligt att föreskrifter utfärdades av postdirektörer eller postmästare, eftersom sådana föreskrifter kunde komma att bli avfattade ganska olika. Det fanns av poststyrelsen fastställda blanketter till avtal och före-

skrifter för poststationsföreståndare, lådbrevbärare och lantbrevbärare, vilket medverkade till enhetlighet över hela landet. I avvaktan på poststyrelsens beslut ansåg sig postdirektionen inte böra upprätta avtal om den beslutade stationära lantbrevbäringen i Skallmeja. Men poststyrelsen ville "med fastställandet av dylika blanketter och föreskrifter tills vidare anstå intill dess större erfarenhet vunnits rörande ifrågavarande postanordnings lämplighet".

Med det beskedet från poststyrelsen måste postdirektionen i Göteborg alltså gå till handling. En kopia av beskedet sändes för övrigt till landets övriga postdirektioner för kännedom. Därtill fogades också två promemorior, uppgjorda i december 1927 av postdirektionerna i södra och östra distriktet, avseende verksamheten vid landets primörer när det gäller stationär lantbrevbäring. Den ena avsåg Örne som fick utväxla post med poststationen i Odensjö och den andra Eldtomta, som fick utväxla post med postexpeditionen i Tumba.

Promemorian från södra distriktet använde i föreskrifterna beteckningen postombud, medan östra distriktet höll sig till termen stationär lantbrevbäring. Det blev södra distriktets term som snart nog kom att tillämpas för alla stationära lantbrevbäringar. De växte relativt snart upp på mindre orter runt om i landet.

Åtskilliga postombud byttes senare ut mot poststationer efter hand som trafikunderlaget ökade, medan andra kunde dras in i takt med att lantbrevbäringen gjordes mera effektiv. Sedan man i början av 1970-talet introducerat ännu en form för "fast postanordning", kunde vissa postombud bytas ut mot den nya formen med beteckningen postställe. Så gick det till exempel med postombudet i Varnhem.

Skallmeja går emellertid till historien som västra postdistriktets första postombud. Det fick dock aldrig sådan omsättning att statushöjning kunde motiveras. Det fick en datumstämpel - liksom många andra postombud - den 1 juli 1934, i vars gravyr det stod KÅLLTORP POB 1. Postombudet i Skallmeja avvecklades med september månads utgång 1951.

		Skara—Vinköl.					
		(Från den 2 juni 1900.)					
T. Th. L.	—	11,15	Skara postkontor Simmabo Marums kyrkoby Ardala Vinköls poststation (Skattegården)	T. Th. L.	10,15	—	
T. Th. L.	3,0	—			T. Th. L.	—	7,0
				Postföringen å linjen ombesörjes af lantbrevbärare.			

VINKÖL

Västra Gerums församling gränsar i söder till Vinköls församling. Det var en av de många socknar i Skaraborgs län som inte fick någon egen poststation när kronobrevbäringsansvaret övertogs av postverket. Det tyckte man var orättvist och gjorde flera försök att få det tillrättat.

Ett sådant försök noteras i protokollet vid den ordinarie kommunalstämman den 30 december 1886. Paragraf 4 bekräftar att man ville ha en poststation "i Östorp, intill vilken plats posten från Skara till Vedum passerar 2 gånger fram och åter i veckan".

Vid den följande remissbehandlingen ansåg poststationsföreståndare Kuylenstjerna i Gerum att begäran var ganska befogad. Däremot ansåg sig poststationsföreståndare Herbert Andersson i Vångaby "pliktig att avstyrka Vinköls ansökan". Hans motiv var att "inrättande av en poststation, så nära invid Vångaby poststation synes bliva en för Kungl. Poststyrelsen ökad utgift, som näppeligen kan genom de till och från kommunen genom poster gående brev och försändelser betäcka hälften till avlöningen åt en poststationsföreståndare".

Även postmästare Waldemar Hollberg i Skara avstyrkte framställningen och vid föredragning den 17 februari 1887 ansåg poststyrelsen att den inte kunde bifallas. Ett nytt försök gjordes efter den ordinarie kommunalstämman den 26 mars 1888. Kronofogden i Skara fögderi tyckte vid den långdragna utredningen att en poststation "i Östorp vore såväl för kommunens enskilda post, som för tjänsteförsändelsers snabbare befordran synnerligen önskvärd". Med hänvisning till kronofogdens yttrande begärde landskansliet i Mariestad att ansökan skulle bifallas. Efter bedömning av olika alternativ för poststationens plats beslöt poststyrelsen att en poststation, förlagd till Håkesgården, skulle inrättas. Handlanden Frans Wilhelm Fredén blev föreståndare med 100 kr i årsarvode. Poststationen öppnades den 1 juli 1889.

Genom att det ursprungliga förslaget att lägga poststationen i Östorp förkastades måste en postföringslinje inrättas mellan Östorp och handlandens affär, en postföring vars avgångstider anpassades till den passerande postföraren på linjen Skara-Vångaby-Vedum.

Frans Wilhelm överlät i 75 års ålder den 1 februari 1937 poststationen till Ruth Svea Kristina Fredén, senare med efternamnet Sköld.

Poststationen i Vinköl blev en av dem som tidigast efter andra världskriget kunde ersättas med lantbrevbäring. Detta ägde rum med 1950 års utgång, då namnet raderades ut ur postanstaltsförteckningen och fru Sköld fick frånträda sin befattning.

Den ursprungliga lantbrevbäringen hade inrättats mellan Skara och Vinköl via Simmarbo, Marum och Ardala i juni 1900, i första hand för att ge bättre service åt Marums socken. Poststationen i Vinköl hade då hunnit flyttas från Hökegården vid kyrkan till Skattegården. Lantbrevbäraren fungerade också som postförare till Vinköl och den lilla postlinjen mellan Östorp och Vinköl upphörde således när lantbrevbäringen inrättades 1900.

VARNHEM

Flera försök gjordes på slutet av 1800-talet att få en poststation i Varnhem. Ett spårar vi till den ordinarie kommunalstämman den 26 mars 1895 i Klostrets småskola. Då fick ordföranden August Gustafsson stämmans uppdrag att "ingå till Kungl. Generalpoststyrelsen med ansökan att få en poststation förlagd i Varnhem med daglig post såväl från som till Axvall, för vilket ändamål något bidrag från församlingens sida dock ej finge påräknas".

Sedan samtliga remissinstanser avstyrkt, beslöt poststyrelsen att inte bifalla ansökan. Däremot medgav styrelsen att lantbrevbäringen Axvall-Bjellum fick utsträckas till Varnhem och Himmelskällan från den 1 oktober 1896.

Vid en extra kommunalstämma den 10 maj 1897 beslöt man att ånyo ansöka om en poststation i Varnhem. En lång remissomgång slutade även nu med poststyrelsens avslag vid föredragning den 11 oktober 1897.

Först när bandelen Skövde-Axvall uppläts för allmän trafik blev det resultat. En förenad post- och järnvägsstation öppnades i Varnhem den 31 mars 1904 med Otto Nilsson Rosander som ansvarig för posten. Han var på plats i drygt 31 år. Efter honom vilade detta ansvar på följande järn-

vägsmän: Sven Erik Gunnar Alsterberg (1935-1939), Linus Valdemar Lundqvist (1939-1950), Johan Olof Östen Ohlsson (1950-1960) och Roland Johansson (1960-1961).

Post och järnväg skildes åt den 1 september 1961 genom järnvägens nedläggning. Roland Johansson blev nu direktanställd av postverket och var kvar som föreståndare för poststationen till dess indragning med maj månads utgång 1971. Ett hundratal hushåll i Varnhem som dittills behövt besöka poststationen för att få sin post, blev nu anslutna till lantbrevbäringslinjen från Axvall. Som en komplettering öppnades ett postombud med en timmes öppethållande varje vardag. I datumstämpeln hade postombudet gravyren AXVALL POB 1.

Förhållandena ändrades med november månads utgång 1975. Postombudet upphöjdes till ett s k postställe och fick nu två ortnamn i datumstämpeln AXVALL-VARNHEM. Från den 8 oktober 1980 blev stämpelavtrycket SKARA-VARNHEM. Den 1 juli 1990 drogs postkontoret in, men postortsnamnet VARNHEM återinfördes den 1 april 1993.

TUBBETORP

Utöver poststationen i Axvall fick Norra Vings socken ännu en poststation genom att en sådan inrättades den 1 juni 1918 i Tubbetorp. Carl Fritiof Palm blev ansvarig men hann bara uppleva tre år som föreståndare. Poststationen drogs nämligen in redan med juni månads utgång 1921, en av de totalt åtta poststationer som blev indragna det året. De som anlitat poststationen kunde nu utnyttja en lösväska som befordrades dagligen med tåget från och till Skara. En undersökning på sommaren 1925 om poststationens eventuella återinrättande resulterade inte i någon ändring (poststyrelsens beslut den 11 december 1925).

Skövde—Axvall.

(Från den 31 mars 1904.)

Pik. 371 Tåg 1.	Pik. 371 Tåg 3.	Pik. 371 Tåg 5.	Km.				
6 ⁴⁶	11 ⁴⁵	7 ²⁰	—	Skövde 101, 119	10 ⁶	3 ⁶	10 ²⁵
7 ³⁶	12 ⁴⁰	8 ¹¹	16	Varnhem	9 ¹⁵	2 ¹⁶	9 ³⁴
7 ⁵²	12 ⁵⁵	8 ²⁷	21	Axvall 117	8 ⁵⁵	2 ⁰	9 ¹⁸
					Tåg 2. Pik. 371	Tåg 4. Pik. 371	Tåg 6. Pik. 371
8 ²¹	1 ²⁵	—		Skara	8 ²²	—	8 ⁵⁶